

Skolor och elever i gymnasieskolan, läsåret 2009/10

Gymnasieskolan står nu inför en kraftig elevminskning, som inleds detta läsår med drygt 1 500 färre elever. Samtidigt lockar fristående skolor, speciellt i stora städer, till sig fler elever. Kommunala skolors elevminskning beror alltså främst på omfördelningen av elever och inte på den generella minskningen av elevunderlaget. Gymnasieskolan har ett stort utbildningsutbud och fler skolor än någonsin, samtidigt byter många elever sina påbörjade utbildningar. Detta läsår går fler elever hantverksutbildningar och färre hotell- och restaurang. Flertalet utbildningar har alltså en ojämn könsfördelning. Viss utjämning har skett de senaste åren på bygg-, teknik- och omvårdnadsutbildningar.

Fristående skolor i stora städer lockar fler elever

Sedan förra läsåret har antalet elever i gymnasieskolan minskat med drygt 1 500. Kommunala skolor har nu 9 600 färre elever samtidigt som fristående skolor ökat med 8 100 elever. Sammantaget studerar 394 800 elever detta läsår. Gymnasieskolan står nu inför en kraftig elevminskning på grund av små födelsekullar i slutet av förra seklet. Elevminskningen till detta läsår förväntades bli större än den faktiskt blev. Förklaringen till detta är att eleverna i större utsträckning än tidigare går kvar i gymnasieskolan. Fler går ett andra år och fler går ett tredje år. Det finns flera orsaker till detta. Den rådande konjunkturen och vikten av goda gymnasiestudier för att få ett arbete efter skolan torde vara två av skälen till att fortsätta studera.

Alla kommungrupper har elevminskning utom storstäder och större städer. I alla de tre storstäderna, Stockholm, Göteborg och Malmö, minskar antalet elever i de kommunala skolorna medan det ökar i fristående skolor. Störst är förändringen i Malmö där kommunala skolor minskar med nästan 5 procent samtidigt som de fristående skolorna ökar med 26 procent. Många elever från andra kommuner söker sig alltså till storstädernas friskolor.

I Stockholms gymnasieskolor går 35 700 elever och för första gången går fler elever i friskolor än i kommunala skolor. I Stockholm finns nu 96 gymnasieskolor och 67 av dessa har fristående huvudman. Andelen elever i friskolor i några andra stora städer är: Göteborg (42%), Malmö (36%), Uppsala (25%), Linköping (25%) och Norrköping (30%).

Allt färre elever går kommunala skolors nationella program

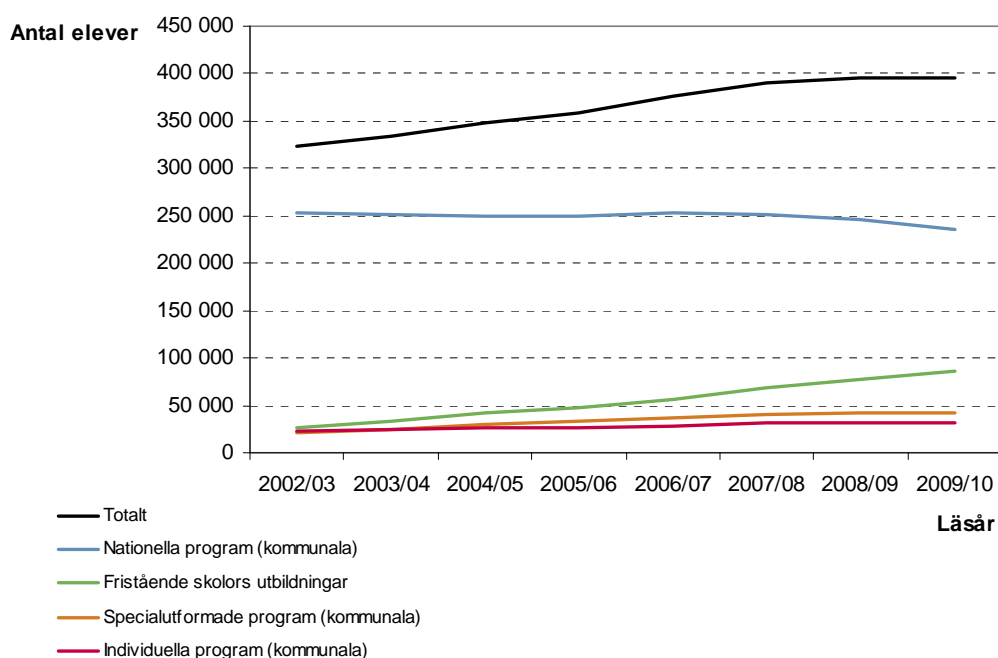
Under en lång följd av år har kommunernas nationella program tappat terräng till förmån för fristående skolor och specialutformade program, vilket framgår av diagram 1. Detta läsår är antalet elever på nationella program drygt 10 000 färre. Minskningen är störst på de yrkesförberedande¹ programmen, minus 6 600 elever.

¹ Till yrkesförberedande utbildningar räknas program eller utbildning motsvarande följande program: barn- och fritid (BF), bygg (BP), el (EC), energi (EN), fordon (FP), handels- och administra-

Även kommunernas studieförberedande² program minskade om än inte lite mycket, minus 3 500 elever. Fristående skolor ökade framförallt bland de yrkesförberedande utbildningarna, plus 5 500 elever. En inte oväsentlig förklaring till detta är att fristående skolor varit mycket aktiva inom det pågående lärlingsförsöket.

Jämfört med förra läsåret går 5 200 färre elever i år 1 på nationella program, vilket är en större minskning i antal elever än för gymnasieskolan totalt detta läså. Motsvarande minskning för specialutformade program är 400 elever. Det är alltså endast till fristående skolor som de nationella programmen tappat elever när förstaårselevernas studiemönster granskas. På fristående skolors utbildningar går ungefär 1 800 fler i år 1 detta läså jämfört med förra läsåret. Läsåret 2002/03 studerade 78 procent av eleverna på ett nationellt program, motsvarande andel för detta läså är 60 procent.

Diagram 1. Antal elever i gymnasieskolan fördelat efter program/utbildning i gymnasieskolan. Läsåren 2002/03 – 2009/10

¹⁾ I gruppen fristående skolor ingår internationella skolor och riksinternatskolor.

tion (HP), hantverk (HV), hotell- och restaurang (HR), industri (IP), livsmedel (LP), medie (MP), naturbruk (NP) samt omvårdnad (OP). Samtliga dessa utbildningar har som nationellt program krav på 15 veckors arbetsplatsförlagd utbildning (APU).

² Till studieförberedande utbildningar räknas program eller utbildning motsvarande följande program: estetisk (ES), International Baccalaureate (IB), naturvetenskap (NV), samhällsvetenskap (SP), teknik (TE) samt Waldorf (W). Grund för indelningen har varit om formellt krav ställs på 15 veckors arbetsplatsförlagd utbildning (APU) eller ej.

Landets gymnasieskolor erbjuder innevarande läsår nästan 4 700 utbildningar. Kommunala skolor ordnar 2 500 utbildningar inom olika nationella program och fler än 1 000 specialutformade utbildningar med varierade innehåll. Fristående skolorna anordnar 1 200 olika utbildningar. Kommunala skolor har i genomsnitt har drygt 7 olika utbildningar medan fristående skolor har knappt 3 utbildningar.

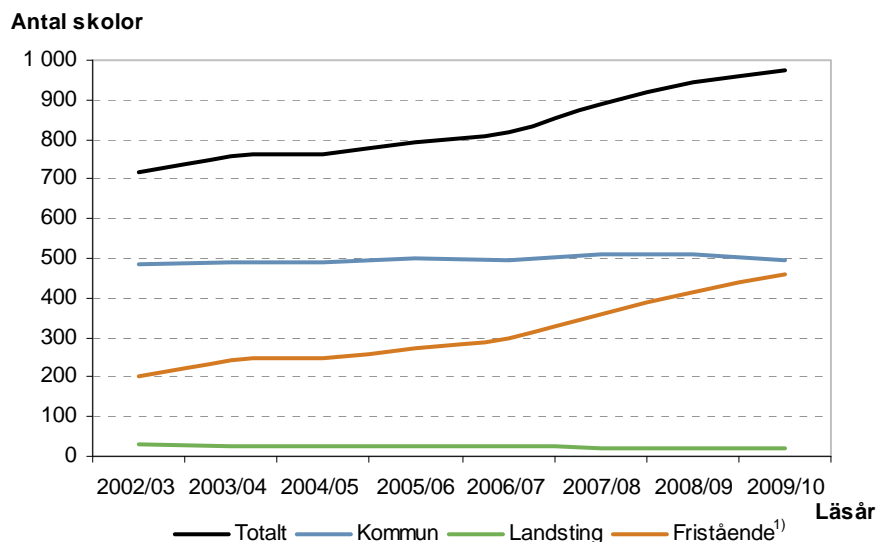
Kommunala skolor har fler elever per skola, vilket innebär att majoriteten av eleverna går i en kommunal gymnasieskola. Detta läsår går 77 procent i en kommunal skola, att jämföra med läsåret 2002/03 då motsvarande siffra var 90 procent. Under samma period har andelen elever i fristående skolor ökat från 8 till 22 procent, och landstingskommunala minskat från 1,5 till 1 procent.

Redan förra läsåret märktes att antalet elever som börjar gymnasieskolans årskurs 1 var färre. Då visade statistiken att 1 200 färre elever fanns i årskurs 1 läsåret 2008/09 jämfört med läsåret innan. Motsvarande minskning detta läsår är 4 200 färre elever. Enligt elevprognosen kommer elevantalet att minska ytterligare.

Antalet fristående skolor ökar trots minskat elevunderlag

Över tid har antalet gymnasieskolor blivit allt fler under samma period som antalet elever ökat. Utvecklingen med allt fler gymnasieskolor fortsätter även detta läsår trots att antalet elever väntas minska de kommande åren. Läsåret 2009/10 finns 976 skolor, vilket är 31 fler än föregående läsår. Expansionen av skolor har dock stannat av lite, ökningstakten har minskat de senaste två läsåren.

Diagram 2. Antal skolor efter huvudman läsåren 2002/03 – 2009/10

¹) I gruppen fristående skolor ingår internationella skolor och riksinternatskolor.

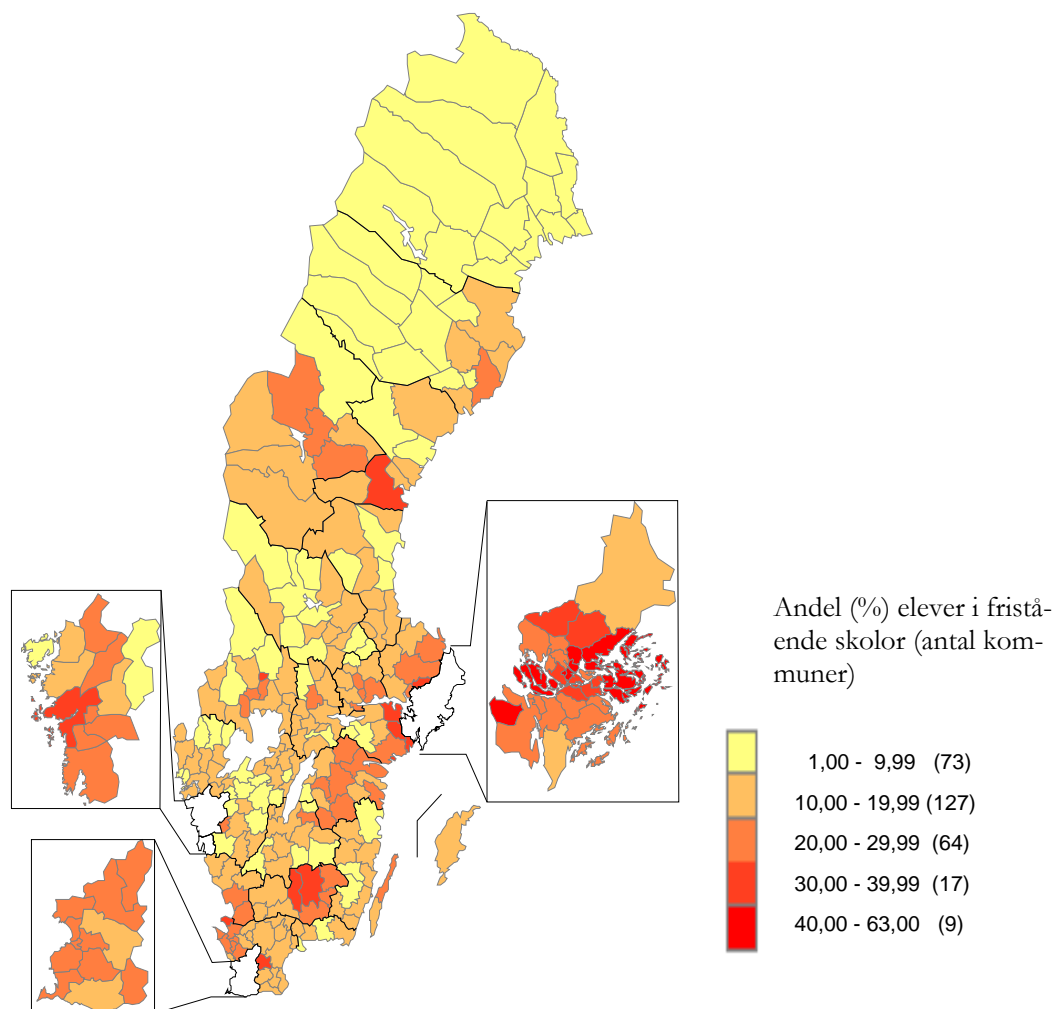
Att gymnasieskolorna fortsätter att öka i antal, är enbart ett resultat av att fristående skolor expanderar. Detta läsår finns 458 fristående skolor, vilket är nästan lika

många som de kommunala skolorna som är 497 stycken. De landstingskommunala skolorna är 21 stycken.

Kommunala skolor har fler elever per skola, i genomsnitt 614 elever, medan landstingskommunala och fristående skolor har omkring 185 elever i genomsnitt. Den stora skillnaden beror på att landstingskommunala och fristående skolor har färre program per skola, och därmed färre elever.

Det är stora regionala skillnader när det gäller gymnasieskolor och deras utbud. Av Sveriges 290 kommuner finns det minst en gymnasieskola i 277. Fyra av kommunerna har endast friskolor, och ingen kommunal skola. Antalet kommuner med kommunala skolor är alltså 273, och fristående skolor finns i 114 kommuner.

Figur 1. Andel (%) elever i fristående gymnasieskolor per hemkommun 2009/10

Alla kommuner har elever som studerar i fristående skolor, många pendlar alltså till en annan kommun. Andelen elever som går i fristående skola är högst i storstadskommunerna, där en tredjedel av eleverna går i en fristående skola. Detta resultat gäller även hela Stockholms län. Från Vaxholm, Österåker samt Solna kommun går så många som mer än 50 procent i en fristående skola. Något färre, var femte elev, går i en fristående skola i Västra Götalands län och Skåne län. I glesbygdskommuner är motsvarande andel 10 procent.

Fler elever väljer hantverksutbildningar, färre hotell- och restaurang

Läsåret 2009/10 går drygt 4 600 elever i årskurs 1 på hantverksutbildningar, vilket är 400 fler än förra läsåret. Även energiutbildningar lockar fler elever och har ökat lika mycket som hantverksutbildningarna procentuellt, 10 procent mer innevarande läsår. För energiutbildningarna innebär det ungefär 140 fler elever eftersom energi är gymnasieskolans näst minsta utbildning. I antal räknat har omvårdnad ökat mer än så, med drygt 200 fler elever i årskurs 1 detta läsår. Samtliga dessa tre utbildningar har växt under en följd av år.

Naturvetenskapliga utbildningar, International Baccalaurate och Waldorf är till relevantalet i stort oförändrade. Alla övriga utbildningar minskar i årskurs 1. Antalet elever i årskurs 1 jämfört med föregående år har minskat mest för medie (-692), hotell- och restaurang (-617), handel och administration (-468) samt bygg (-456).

Samhällsvetenskapliga och naturvetenskapliga utbildningar är fortfarande de största utbildningarna. Ungefär en tredjedel av alla gymnasieelever går någon av dessa utbildningar, detta gäller även elever i år 1. På fristående skolor skiljer sig dock detta resultat. Där är även samhällsvetenskapliga utbildningar störst, men därefter följer el-utbildningar med närmare 4 000 elever i år 1. Att jämföra med kommunala skolors nationella program där el-utbildningar är det sjätte största programmet, med ungefär 4 400 elever i år 1.

För nationella program har hotell- och restaurang (675), medie (623), handels- och administration (540) samt barn- och fritid (534) tappat flest elever i årskurs 1 jämfört med förra året. Även förra läsåret var det hotell- och restaurang samt handel och administration som minskat mest.

Gymnasieungdomar har svårt att hitta rätt utbildning

En av sexton elever avbryter utbildningen och två av sexton elever byter utbildning. Hösten 2008 gick drygt 150 000 ungdomar i gymnasieskolans första årskurs. Ett år senare återfanns inte 9 300 ungdomar i gymnasieskolan. Dessa hade antingen hoppat av eller gjort ett studieuppehåll. Ytterligare 20 600 elever hade bytt utbildning. Flertalet av dem som avbrutit utbildningen hade gått om första årskursen.

Det finns betydande skillnader mellan gymnasieskolans program. Byggprogrammet och energiprogrammet har såväl låg andel avbrott som låg andel byten. Medieprogrammet och handels- och administrationsprogrammet uppvisar höga andelar för både avbrott och byten.

Syftet med individuella program (IV) är att eleven ska fortsätta sina studier vid ett nationellt eller specialutformat program. Av de 22 800 eleverna som gick första årskursen på individuella programmet hösten 2008 hade knappt var tredje bytt utbildning till hösten 2009.

Räknat bara på dem som var nybörjare på individuella program hösten 2008 hade omkring 42 procent bytt utbildning ett år senare. Andelen som byter från individuella program varierar kraftigt mellan landets kommuner. I ett fåtal kommuner byter alla eller nästan alla till annan gymnasieutbildning. I andra kommuner är andelen som byter lägre än 20 procent.

Studieuppehåll och byte av utbildningen leder ofta till att studierna förlängs ett år. En förbättrad och förstärkt studie- och yrkesvägledning kan minska rörligheten i gymnasieskolan. Skolverket har påbörjat en fördjupad studie kring avbrott, studieuppehåll och byten av utbildningar. Resultaten kommer att redovisas 2010..

Förutom nybörjareleverna går ungefär 25 000 elever om årskursen. Oftast är det på grund av att eleven byter utbildning. Elever med utländsk bakgrund byter i större utsträckning utbildning än elever med svensk bakgrund. Män byter i något högre utsträckning utbildning än kvinnor.

Ojämn könsfördelning

Könsfördelningen är ojämn på de flesta av gymnasieutbildningarna. Det stora undantaget är naturvetenskaplig utbildning som har ungefär hälften kvinnor och hälften män. Ytterligare fem utbildningar ligger runt fördelningen 40/60. Dessa utbildningar är medie, IV, samhällsvetenskap, International Baccalaureate samt hotell- och restaurang. Undantaget IV så har alla dessa utbildningar fler kvinnor än män.

Störst andel män har utbildningarna i energi, el, bygg, fordon och industri. Dessa har 89–96 procent män. I andra änden av skalan återfinns hantverk som med 86 procent kvinnor är den mest kvinnodominerade utbildningen. Bland de mansdominerade utbildningarna är andelen kvinnor mindre än vad motsvarande andel män är på de kvinnodominerade utbildningarna.

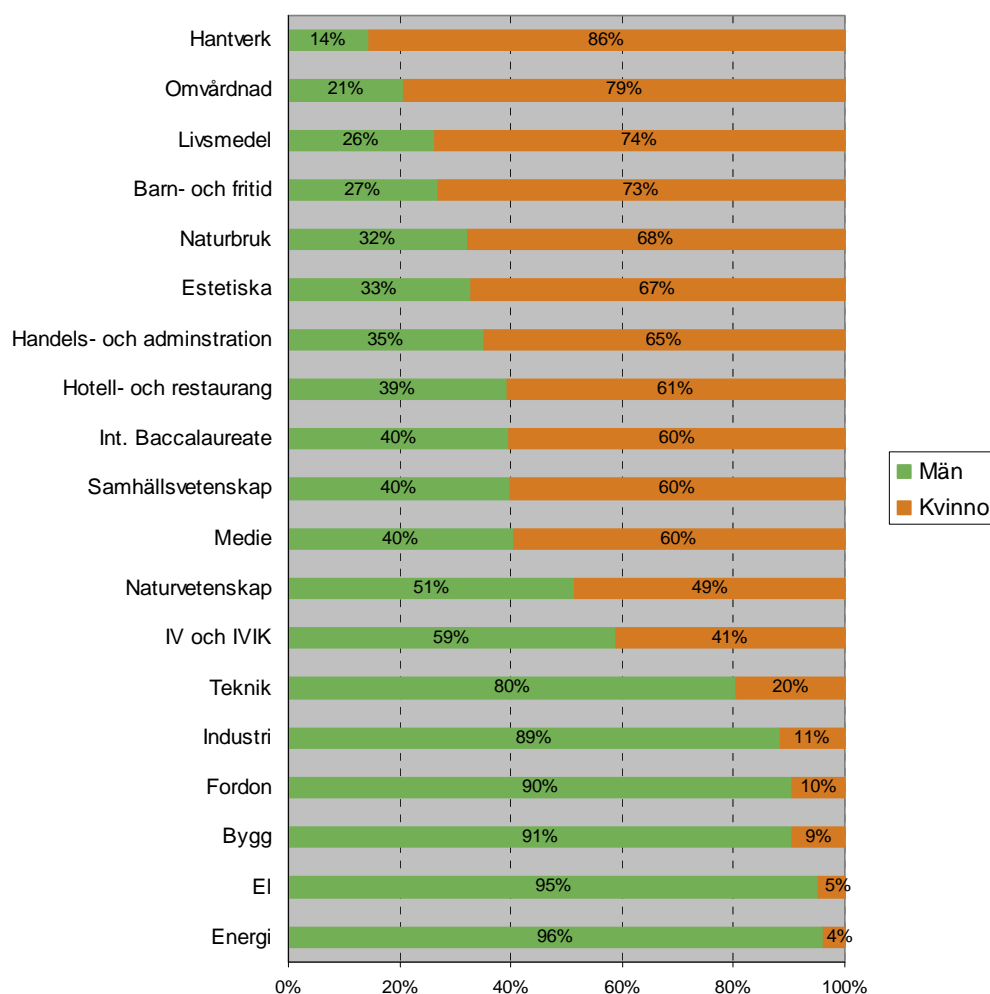
Av de studieförberedande utbildningarna har teknik den mest ojämna könsfördelningen med 80 procent män och 20 procent kvinnor. Högst andel kvinnor bland de studieförberedande utbildningarna har estetisk utbildning där 33 procent är män och 67 procent kvinnor.

De senaste fem åren har könsfördelningen för de flesta utbildningarna inte ändrats i någon stor utsträckning. Störst rörelse visar de tre yrkesförberedande utbildningarna bygg, handels- och administration, och omvårdnad, samt de tre studieförberedande utbildningarna estetisk, medie och teknik.

Av de yrkesförberedande utbildningarna har bygg fortfarande en låg andel kvinnor, men utvecklingen går mot en jämnare könsfördelning: från tre procent till nio procent kvinnor på fem år. En kvinnodominerad utbildning är omvårdnad, här går också utvecklingen mot en jämnare könsfördelning: från 87 procent kvinnor till 79

procent de senaste fem åren. Därmed är omvårdnad den utbildning vars sneda könsfördelning minskat mest av alla utbildningar.

Figur 3. Elever i gymnasieskolan fördelat på utbildningsinnehåll och kön läsåret 2009/2010

Av de studieförberedande utbildningarna har teknik en underrepresentation av kvinnor, men andelen kvinnor har ökat med knappt sju procentenheter under de senaste fem åren. Estetisk är istället en kvinnodominerad utbildning, men där går utvecklingen också mot en jämnare könsfördelning. Läsåret 2004/2005 läste 72 procent kvinnor estetisk mot 67 procent i år.

Medie har utvecklats från att vara ett jämnt könsfördelat program till att mer och mer bli en utbildning som kvinnor väljer. En utbildning som tycks ha brutit trenden mot mer kvinnodominans är handels- och administration. Från läsåret 2004/2005 och fram till förra året hade andelen kvinnor ökat från 61 till 66 procent, men i år har den utvecklingen avstannat och andelen kvinnor är 65 procent.

En jämförelse mellan huvudmän visar att de flesta utbildningarna har en liknande könsfördelning oavsett om det är en fristående eller kommunal huvudman. Andelen män är 52 procent och andelen kvinnor 48 procent såväl på fristående som kommunala skolor. I årskurs 1 är könsfördelningen nästan densamma som för alla tre åren.

Antalet elever på friskolorna ökar framförallt på yrkesförberedande utbildningar men det tycks alltså som att det ur ett könsperspektiv inte finns någon skillnad i rekryteringen. Friskolorna har därmed samma mönster i könsfördelningen som de kommunala skolorna. Vissa undantag finns dock. Störst skillnad mellan huvudmännen är det för omvårdnadsutbildningen, som är en utbildning som har ökat bland de fristående skolorna. Omvårdnad har en jämnare könsfördelning hos fristående huvudmän, där 38 procent är män mot bara 16 procent män hos kommunala huvudmän.

Tabeller på Skolverkets webbplats

Vill du se de aktuella tabellerna där uppgifterna är hämtade så hittar du dem på Skolverkets webbplats under länken Statistik. Där finns Sveriges officiella statistik om gymnasieskolan för läsåret 2009/10 på riksnivå samt statistik på kommun-, läns- och skolnivå.